

تحلیل جامعه‌شناختی مفهوم غرور ملی در ایران

* محمدرضا غلامی

E-mail: Mgholami2014@yahoo.com

** رضا علیزاده

E-mail: Rezaalizadeh1977@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۶/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۶/۲۳

چکیده

در عصر جهانی‌شدن؛ عرصه‌ی سیاست و امنیت ملی از جهات مختلف بسیار تأثیرگذار است. رویکردهای پوزیتیویستی و پست‌مدرن هر کدام روایت‌های خاص خود را از سرزمین و مشروعیت نظام سیاسی ارائه می‌دهند، و در این راستا عناصری چون دولت - ملت، هویت ملی، ملی‌گرایی و غرور ملی دچار دگرگونی‌های مختلفی شده است. در بسیاری از نوشته‌ها این مفاهیم به جای یکدیگر استفاده می‌شوند؛ اما بار معنایی آنها با یکدیگر متفاوت است. با افزایش ملت‌سازی و شکل‌گیری دولت - ملت‌ها جایگاه غرور ملی اهمیت پیدا کرده است، غرور ملی می‌تواند زمینه‌ساز حس مشترک ملی - میهنی بین شهروندان جامعه شود. در این مطالعه، مفهوم غرور ملی در ۷ مرکز استان کشور به صورت پیمایشی مورد مطالعه قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که ارتباط معناداری بین متغیرهای اساسی رضایت از اوضاع اقتصادی و اجتماعی، احساس محرومیت، احساس مشروعیت نظام سیاسی و احساس تبعیض بین افراد با مفهوم غرور ملی وجود دارد، به یک معنا ۵۰ درصد از احساس غرور ملی وابسته به متغیرهای ذکر شده است.

کلید واژه‌ها: غرور ملی، هویت ملی، ناسیونالیسم، دولت - ملت، رضایت، احساس محرومیت، مشروعیت، احساس تبعیض.

* دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه گیلان، نویسنده‌ی مسئول

** دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، استادیار پژوهشکده گیلان‌شناسی دانشگاه گیلان

مقدمه و طرح مسأله

غرور ایرانی به عنوان یکی از مهم‌ترین سازه‌های هویت ملی و ناسیونالیسم ایرانیان کارکردهای گوناگونی دارد. از مهم‌ترین کارویژه‌های این غرور دفاع در برابر تهاجمات ملل مهاجم در طول تاریخ و مستحیل ساختن آنها بوده است. منابع تاریخی نشان می‌دهند که تاریخ ایران پیش از انقلاب مشروطه دو بار در اثر غرور ملی، جنبش میهن پرستانه را تجربه کرده است. نخستین جنبش میهن پرستانه با یورش اسکندر به ایران پدیدار می‌شود. حدود یک قرن که جانشینان اسکندر بر ایران فرمان راندند، پیوسته با خیزش‌های داخلی به ویژه از سوی پارت‌ها روبرو بودند. نشانه‌های نهضت میهن پرستی در این دوره پیدایش حماسه‌های ملی است. بار دوم که جنبش میهن پرستی شکل آشکارتر، سخت‌تر و پایدارتری دارد، چهار قرن پس از حمله‌ی اعراب مسلمان است. گذشته از جنبش‌های نظامی و سیاسی (بابک، مازیار، ابومسلم و...) و دینی (سپیدجامگان مقنع، خرمدینان خراسان و...) شکل بارزتر فرهنگی نیز به خود می‌گیرد؛ چراکه ایرانیان نه تنها یگانگی سیاسی بلکه وحدت اعتقادی و دینی و هویت ملی خود را در خطر می‌دیدند. بارزترین نهضت فرهنگی سیاسی این دوره، پیدایش جنبش شعوبی (یا میهن پرستی) است. این جنبش‌ها سرانجام در سده‌های سوم تا پنجم به پیدایی فرمانروایی‌های مستقل طاهریان در خراسان، صفاریان در سیستان، سامانیان در خراسان بزرگ، و خاندان‌های بویه و زیار در گیلان و طبرستان و مرکز ایران انجامیدند و همزمان با آن رشد دانش و اندیشه و فلسفه و هنر به اوجی رسید که نه تنها در ایران بلکه در تاریخ جهان مانند نداشت. ایرانیان نه تنها در دانش و فلسفه و فرهنگ، ایران را به اوج رساندند، بلکه از پایه‌گذاران نثر و شعر عربی و سامان‌دهندگان صرف و نحو زبان عربی گشتند (تاقب‌فر، ۱۳۷۰: ۲۰-۱۵).

احساس عمیق غرور ملی در بین اقشار مختلف مردم و در بین اقوام گوناگون یکی از شاخص‌های احساس وفاداری ملی است. با تقویت این احساس در هر جامعه‌ای می‌توان به تداوم و پایداری نظام سیاسی حاکم بر آن جامعه امیدوار بود. علاوه بر این با شناسایی میزان غرور ملی در ابعاد نظیر تاریخ، علم و تکنولوژی، تأمین اجتماعی، مسایل سیاسی، ورزش و نظایر آن می‌توان به طراحی علمی یک استراتژی جامع برای رفع تهدیدات و تبدیل آنها به فرصت‌ها در راستای اعتلای غرور ملی پرداخت. مقاله‌ی حاضر می‌کوشد تا با شناخت ابعاد مختلف غرور ملی در کشور به عوامل زمینه‌ساز تقویت این مفهوم دست یابد و از این طریق همبستگی اجتماعی در جامعه تقویت شود.

هدف

هدف اصلی تحقیق حاضر توصیف و تحلیل جامعه‌شناسی عوامل مؤثر بر غرور و حمیت ملی است.

مطالعات پیشین

مطالعات داخلی

تحقیقات تجربی مربوط به غرور ملی علاوه بر فقر نظری از جمله حوزه‌هایی بوده است که کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. در واقع غرور ملی از جمله مباحثی است که محققان و صاحب‌نظران ایرانی چه در زمینه‌ی تجربی و چه در زمینه‌ی نظریه‌پردازی بی‌التفات زیادی نسبت به آن نشان داده‌اند.

- حسین مجتهدی و دیگران در پژوهشی که با عنوان «بررسی رابطه غرور ملی، اضطراب و افسردگی» بر روی ۳۰۰ نفر از جمعیت ۱۵ تا ۱۹ سال دبیرستان‌های نواحی مختلف تهران انجام داده‌اند، به این نتیجه دست یافته‌اند که میزان غرور ملی کلی و هم‌چنین احساس غرور از عملکرد دموکراتیک در کشور، احساس غرور از موفقیت‌های هنری و ادبی، احساس غرور از نیروهای نظامی کشور، احساس غرور از تاریخ کشور در پسران بیشتر از دختران است (۱۳۸۲).

- مظاهری و دیگران در تحقیقی با عنوان «مقایسه غرور ملی در ایرانیان مقیم کانادا متقاضیان مهاجرت به کانادا و ساکن تهران» به بررسی غرور ملی در ایرانیان پرداخته است. نتایج پژوهش نشان داد که به جز مؤلفه‌های «از تاریخ کشورم احساس غرور...»، و «مردم باید از کشورشان حمایت کنند، حتی در صورتی که کشورشان در اشتباه باشد...»، در بقیه سؤالات غرور ملی، بین گروه‌های ایرانی مقیم کانادا، متقاضی مهاجرت به کانادا و ساکن تهران تفاوت‌ها معنادار است (۱۳۸۷).

- هاشمیان‌فر و همکاران در مقاله‌ای با عنوان «غرور ملی و عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر آن؛ مطالعه موردی شهر اصفهان»، رابطه غرور ملی با برخی عوامل اجتماعی و فرهنگی را مورد بررسی قرار داده‌اند. در این پژوهش از روش پیمایش استفاده شده و جامعه‌ی آماری آن، شهروندان بالای ۱۵ سال ساکن در مناطق چهارده‌گانه شهر اصفهان است. نتایج پژوهش حاکی از این است که غرور ملی ناسیونالیستی و غرور ملی میهن‌دوستانه روابط مثبت یا منفی با متغیرهای مستقل تحقیق، از خود نشان داده‌اند و جنسیت افراد اثری در شکل دادن به گرایش‌های ناسیونالیستی یا میهن‌دوستانه آنها نداشته است (۱۳۹۰).

- فدایی ده چشمه و همکاران در مقاله‌ای با عنوان ارائه‌ی مدل غرور ملی با تأکید بر جایگاه ورزش در پی ارائه‌ی یک مدل برای غرور ملی با تأکید بر ورزش بوده‌اند. جامعه‌ی آماری پژوهش کلیه‌ی استادان و دانشجویان مقطع دکتری رشته‌های تربیت بدنی و سایر رشته‌ها در دانشگاه‌های دولتی کشور بودند. در این تحقیق مدل غرور ملی در قالب هفت عامل غرور فرهنگی و ادبی، غرور ناشی از تاریخ و تمدن، غرور نظامی، غرور سیاسی، غرور علمی، غرور اقتصادی و غرور ورزشی، شناسایی شدند (۱۳۹۵).

- قانع‌راد و همکاران در مقاله‌ای با عنوان غرور ملی، دموکراسی، اهمیت مذهب و افزایش احساس شادمانی یک دیدگاه جهانی (۲۰۰۹-۲۰۰۵) در پی تقسیم‌بندی کشورهای مختلف براساس ادیان رسمی آنها و سپس بررسی متغیرهای مورد نظر در آنها و تحلیل تفاوت‌های موجود است. نتایج نشان می‌دهد بالاترین میزان احساس شادمانی مربوط به پروتستان‌های قاره آمریکا و نیز مسیحیان استرالیا می‌شود. بالاترین اهمیت به مذهب را مسلمانان شمال آفریقا و شیعیان دارند و در کل، مسلمانان با اختلاف بسیار زیادی نسبت به مسیحیان، اهمیت بیشتری به مذهبشان می‌دهند. در تمام مناطق مورد بررسی، غرور ملی میزان نسبتاً بالایی دارد و در کل مسلمانان ۳ درصد بیشتر از مسیحیان غرور ملی دارند. پروتستان‌های اروپا بیشتر از مردم سایر مناطق مورد بررسی، معتقدند که کشوری با دموکراسی بالا دارند. و مسیحیان آسیا (روسیه) کمترین میزان را به دموکراسی در کشور خود داده‌اند (۱۳۹۴).

- مصلحی جویباری و همکاران در مقاله‌ای با عنوان سهم امیدواری و غرور ملی در تبیین شادکامی به بررسی تأثیر متغیرهایی نظیر امیدواری و غرور ملی در پیش‌بینی شادکامی پرداخته‌اند. روش مطالعه‌ی حاضر از نوع همبستگی است که در سال ۹۳-۹۴ در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان انجام شد. یافته‌ها نشان می‌دهند که متغیرهای امیدواری و غرور ملی پیش‌بینی مثبتی برای متغیر شادکامی هستند ($P < 0.1$). هم‌چنین امید به آینده و ایجاد هویت فراگیر، تقویت شکل میهن‌دوستانه دلبستگی ملی، تقویت برون‌گرایی، فاصله گرفتن از خودمحوری و مخالفت با دیگران موجب افزایش شادکامی می‌شوند (۱۳۹۴).

مطالعات خارجی

در ارتباط با غرور ملی در خارج از کشور، مطالعات بسیاری صورت گرفته که در ادامه به تعدادی از آنها اشاره می‌شود. اسمیت و جارکو در جریان یک پروژه‌ی تحقیقاتی با

نام برنامه‌ی پیمایش اجتماعی بین‌المللی که با استفاده از داده‌های موجود در طرح هویت ملی صورت گرفت، به رتبه‌بندی کشورها براساس غرور ملی عمومی و غرور ملی خاص در ۱۰ حوزه پرداختند و به این نتیجه رسیدند که میانگین غرور ناشی از موفقیت از حوزه‌های غیرسیاسی نظیر تاریخ، هنر، (ادبیات و ورزش) بیشتر از میانگین غرور ناشی از حوزه‌های مرتبط به دولت و سیاست‌های عمومی نظیر نفوذ سیاسی در جهان، ارتش و رفاه اجتماعی است. در این طرح اگرچه که غرور ملی هر کشوری با توجه به موفقیت‌های مربوط به ۱۰ حوزه مشخص مورد سنجش قرار گرفت، اما با این حال به نظر می‌رسد که در هر کشور اهمیت نسبی هر حوزه با توجه به پیشینه و شرایط منحصر به فرد آن کشور تا حدود زیادی متفاوت باشد (اسمیت و جارکو، ۱۹۹۶).

در یک پژوهش دیگر اوانز و کلی به این نتیجه دست یافتند که احساس غرور افراد نسبت به موفقیت‌های ملتی که به آن تعلق دارند باعث افزایش احساس وابستگی به آن ملت می‌شود.

به عبارتی احساس غرور نسبت به علم، هنر، ورزش و اقتصاد یک کشور تا حد زیادی باعث افزایش احساس عاطفی وابستگی به ملت مورد نظر صرف نظر از اندازه آن کشور می‌شود، اما غرور ناشی از ورزش در کشورهای کوچک به منظور حفظ احساس وابستگی ملی نسبت به سایر موارد غرور آفرین از اهمیت بیشتری برخوردار است (اوانز و کلی، ۲۰۰۲).

- ویکتور سبوتاری در مقاله‌ای با عنوان بررسی عوامل تعیین‌کننده غرور ملی در بین اقلیت‌های قومی و مهاجر در اروپا به بررسی اثر متغیرهایی نظیر تبعیض، فقر، منزلت اجتماعی درک شده از سوی فرد بر روی احساس غرور ملی مهاجران و اقلیت‌های قومی پرداخت. یافته‌ها نشان می‌دهند که اگرچه غرور ملی عموماً در بین اقلیت‌ها در سطح پایینی قرار دارد، اما اعضای متعلق به گروه‌های قومی و مهاجر فقیر و نیز آنهایی که مورد تبعیض نژادی قرار می‌گیرند، سطح بالایی از غرور ملی را از خود نشان می‌دهند؛ بدین معنی که فقر و تبعیض زمانی که با منزلت گروه‌های قومی و مهاجر در کشور ترکیب می‌شود، به عنوان عامل تعیین‌کننده‌ای عمل می‌کند تا اقلیت‌ها و فقرا با یک ملت هویت پیدا کنند (۲۰۱۵).

- منصور معدل و همکاران در تحقیقی با عنوان تأثیر اشغال خارجی بر غرور ملی در عراق، استدلال می‌کنند که اشغال خارجی به خودی خود و الزاماً باعث تحریک احساس غرور ملی در بین اعضای کشور تحت اشغال نمی‌شود، بلکه این درک از

اشغال در نزد عموم مردم است که با حس غرور ملی ارتباط پیدا می‌کند. این پیمایش که بر روی یک جمعیت نمونه ۲۷۰۰ نفری در سال ۲۰۰۴ به انجام رسید نشان داد تنها عامل مشترکی که در بین سنی‌ها، شیعیان و کردها با غرور ملی ارتباط پیدا می‌کرد، نوع نگاه منفی‌شان نسبت به اشغال‌گران است. نگرش منفی سنی‌ها از حضور قوای خارجی، تا حدودی به طرفداری‌شان از حزب بعث ارتباط پیدا می‌کرد. در نقطه‌ی مقابل، نگرش منفی شیعیان از حضور قوای خارجی ناشی از نگاه منفی بود که نسبت به ارزش‌های اخلاقی امریکاییان داشتند. حس غرور ملی کردها با نگرش‌شان به مسائل سیاسی ارتباط پیدا می‌کرد از جمله، حضور نیروهای خارجی و تأثیرشان در انحلال ارتش پیشین عراق و نیز نگاه منفی‌شان نسبت به ارزش‌های اخلاقی امریکایی (۲۰۰۸).

چارچوب مفهومی و نظری

در فرهنگ دهخدا، غرور، به فریفتن، فریب دادن، به خود بالیدن، مغرور بودن، فریفتگی، تکبر، نخوت، پندار و خیال باطل، ترجمه شده است (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۴۶۹۹). هم‌چنین حمیت، در فرهنگ فارسی دکتر محمد معین به مردانگی، مروت، غیرت و رشک ترجمه شده است. در حوزه اخلاق در باب حمیت چنین ذکر شده است: آن است که در محافظت از آنها واجب بود، تعاون کنند. یا در حوزه‌ی نظامی چنین آمده است: تعصبی که افراد و درجه‌داران هر قسمت نظام نسبت به قسمت خود باید داشته باشند، چنان‌که افراد و درجه‌داران یک هنگ نسبت به هنگ دیگر (معین، ۱۳۷۱: ۱۳۹۶). مرزهای باریکی بین مفاهیم غرور ملی، هویت ملی، میهن‌دوستی و ناسیونالیسم وجود دارد و اجماعی روی این مفاهیم وجود ندارد؛ حال در این باره می‌گویید مفاهیم هم مثل رخدادهای تاریخی متنوع هستند (مک‌گراوان، ۱۳۸۴: ۲۳۲).

غرور ملی را می‌توان به‌عنوان احساس مثبتی که افراد در نتیجه هویت ملی‌شان نسبت به کشورشان دارند تعریف کرد. همین‌طور می‌توان غرور ملی را به‌عنوان احساس غرور و حس احترامی که یک شخص نسبت به ملت خود دارد یا احساس غرور یا عزت نفسی که یک شخص در نتیجه هویت ملی خود کسب می‌کند، تعریف کرد (اسمیت و جارکو، ۲۰۰۱: ۱).

مفهوم غرور ملی هم‌چنین شامل مفهوم «میهن‌دوستی» نیز می‌شود. بر این اساس فرد برای کشوری که بدان تعلق دارد نسبت به سایر کشورها، جایگاه رفیع‌تری قائل می‌شود (اسمیت و جارکو، ۲۰۰۱: ۳).

غرور ملی در سه سطح قابلیت بررسی دارد:

- ۱- غرور ملی در سیستم اجتماعی، سیاسی و اقتصادی شامل دموکراسی، دستاوردهای اقتصادی، امنیت اجتماعی، نیروهای نظامی و رفتار عادلانه با گروه‌های مختلف اجتماعی.
- ۲- غرور ملی در دستاوردهای فرهنگی و علمی شامل علم، دانش، ادبیات، هنر و تاریخ.
- ۳- غرور ملی عام و کلی شامل گسترش وفاداری، احساس برتری ملی (چانگ و جو، ۲۰۰۸: ۱۰۲).

به نظر هاپکینز مفهوم غرور ملی و ملی‌گرایی همسان نیستند؛ چرا که غرور ملی امری ایدئولوژیکی است و یک نوع دلالت ثانویه مبنی بر نفی سایر ملل دارد (هاپکینز، ۲۰۰۱: ۱۸۳).

هم‌چنین بسیاری درک غرور ملی را منوط به فهم هویت ملی می‌دانند. از این‌رو ساساکی، هویت ملی را امری رابطه‌ای محسوب می‌کند (ساساکی، ۲۰۰۴: ۶۹). بدین صورت که افراد از طریق پذیرش وجود سایر ملل و نیز متمایز ساختن ملت‌شان از آنها، به درکی از هویت ملی می‌رسند (ساساکی، ۲۰۰۴: ۸۴).

کین نیز هویت ملی را چنین تعریف می‌کند: آگاهی از وابستگی به یک ملت، به افراد درکی از کیستی آنها در ارتباط با سایرین می‌دهد (کین، ۱۹۹۴: ۱۶۹).

در همین راستا، به نظر ترانیدا فیلیدو، هویت ملی تنها در اثر تقابل با سایر هویت‌های ملی خصوصاً هویت‌های ملی که مهم هستند، معنادار می‌شود (ترانیدا فیلیدو، ۱۹۹۸). علاوه بر این، رابرتسون و چیریکو نیز معتقدند که این «پدیده ارتباطی» در اثر جهانی‌شدن تسهیل می‌شود؛ چرا که در حال حاضر یک هویت ملی مشخص باید که در ارتباط با سایر هویت‌های ملی در نظر گرفته شود. بر این اساس سطح غرور ملی نیز در مقایسه با سایر ملل باید در نظر گرفته شود (رابرتسون و چیریکو، ۲۰۰۲: ۳۲).

علاوه بر این، هویت ملی امری چند وجهی است (جونز و اسمیت، ۲۰۰۱: ۱۳۱). هویت ملی افراد با توجه به منابع گوناگونی نظیر قلمرو سرزمینی، سیستم‌های سیاسی و قانونی، اقتصاد، زبان، فرهنگ، سنت، میراث فرهنگی، اسطوره‌ها، خاطرات و نیز ارزش‌ها شکل می‌یابد.

اما غرور ملی برخاسته از هویت ملی و احساسی مثبت است که در بین مردم برانگیخته می‌شود و در ریشه‌ی شخصیت افراد یک جامعه نمایان می‌شود. بنابراین هویت ملی در دو سطح ایجاد غرور می‌کند: نخست غرور یا احساس اعتبار و ارزشی است که یک فرد برای ملتش قائل می‌شود و دوم اثرگذاری این غرور در حیطه‌ی

شخصیت افراد است که در آنها عزت نفس ایجاد می‌کند. غرور ملی می‌تواند با میهن‌دوستی به معنای عشق یک فرد به کشور و یا وفاداری او نسبت به سرزمینش همزیستی داشته باشد. هم‌چنین می‌تواند زمینه‌ی لازم را برای گسترش ناسیونالیستی به معنای از خودگذشتگی ملی شدیدی که یک فرد نسبت به کشورش دارد، فراهم کند (اسمیت، ۲۰۰۲: ۱۲۷، به نقل از هاشمیان، ۱۳۹۰).

جرم نیز معتقد است که منابع غرور ملی چند وجهی هستند. در طبقه‌بندی‌ای که وی از منابع غرور ملی ارائه می‌دهد، بعد سیاسی غرور ملی شبیه جنبه‌های مدنی هويت ملی است و بعد فرهنگی ملی بیشتر جنبه‌های قومی هويت ملی است.

تام دیپلو اسمیت نیز از آن دسته نظریه‌پردازانی است که با رویکردی دو وجهی به غرور ملی نگاه می‌کند. از نظر او غرور ملی با احساسات مربوط به میهن‌دوستی و ناسیونالیسم مربوط است. اسمیت برای غرور ملی دو وجه قائل می‌شود: ۱- غرور عمومی یا غرور ملی عام ۲- غرور ملی به قلمرو خصوصی یا غرور ملی در دستاوردهای ویژه. بعد عمومی غرور ملی بیشتر با ارجحیت قائل شدن برای برتری ملی و گرایش‌های ناسیونالیستی مرتبط است. اگرچه نمی‌توان منکر وضعیت‌های عینی در شکل دادن به غرور ملی شد، اما غرور ملی عمومی بیشتر تسخیر قضاوت‌های ذهنی شهروندان درباره‌ی تاریخ کشورشان، اشتیاق به ملت، نقش کنونی کشورشان در جهان و میزان اثرگذاری آن در صحنه بین‌المللی و انتظارات‌شان نسبت به آینده است (اسمیت، ۲۰۰۶: ۱۳۸).

در مقاله‌ی حاضر سعی شده است غرور ملی در سطوح سیستم‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی مورد بررسی قرار گیرد و از نظریه‌ی اسمیت و چانگ استفاده شده است، تا از این طریق قضاوت‌های شهروندان در این باره مشخص شود.

جدول شماره ۱: تعاریف نظری و عملیاتی و نمره آلفای کرونباخ شاخص‌ها

۸۷٪	تعریف نظری	۹۳٪
	غرور ملی را به‌عنوان احساس غرور و حس احترامی که یک شخص نسبت به ملت خود دارد یا احساس غرور یا عزت نفسی که یک شخص در نتیجه‌ی هويت ملی خود کسب می‌کند، تعریف کرد (اسمیت و جارکو، ۲۰۰۱: ۱).	
	تعریف عملیاتی	۹۳٪
	غرور ملی در دو بخش غرور ملی عمومی و احساس غرور ناشی از حوزه‌های خاص (نظام سیاسی موجود در ایران، نفوذ سیاسی ایران در جهان، موفقیت اقتصادی ایران، نظام تأمین اجتماعی ایران، موفقیت‌های علمی و تکنولوژیکی ایران، موفقیت‌های ورزشی،	

	موفقیت در عرصه‌های هنری و ادبی، نیروهای مسلح، تاریخ ایران، رفتار عادلانه نظام سیاسی حاکم نسبت به همه‌ی گروه‌ها در جامعه) سنجیده شده است.
۸۸٪	<p style="text-align: center;">تعریف نظری</p> اعتماد یکی از اجزای اصلی سرمایه اجتماعی است. اعتماد یک عنصر اختیاری و آگاهانه است که مستلزم پیش‌بینی رفتار یک بازیگر مستقل است (پاتنام، ۱۳۷۷: ۲۹۰). <p style="text-align: center;">انواع اعتماد</p> در ادبیات سرمایه اجتماعی، چهار نوع اعتماد قابل تشخیص است: اعتماد به نزدیکان یا اعتماد در روابط بین شخصی، اعتماد تعمیم‌یافته، اعتماد به عموم و اعتماد مدنی یا نهادی که بر مبنای اعتماد به نهادهای رسمی ایجاد می‌شود (خوش‌فر، ۱۳۸۷: ۱۰). در این تحقیق این نوع از اعتماد مورد نظر است.
۸۸٪	<p style="text-align: center;">تعریف عملیاتی</p> در این تحقیق برای عملیاتی کردن اعتماد مدنی و نهادی، میزان اعتماد پاسخگویان به نوزده نهاد زیر مورد ارزیابی قرار گرفت: بانک‌ها، بیمارستان‌ها و مراکز درمانی، دولت، مجلس شورای اسلامی، صدا و سیما، دادگستری، نیروی انتظامی، شورای نگهبان، مجمع تشخیص مصلحت نظام، بسیج، سپاه پاسداران، ارتش، شهرداری، مطبوعات، احزاب سیاسی، مؤسسات خیریه، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، سازمان‌های غیروابسته به دولت (انجمن‌های مردمی)، شورای اسلامی (شهر، محل و...)، گزینه‌های پاسخ به این گویه‌ها به صورت یک طیف پنج قسمتی از خیلی کم تا خیلی زیاد از یک تا پنج نمره اختصاص یافته است.
	<p style="text-align: center;">تعریف نظری</p> فرد در مقام مقایسه با دیگران احساس می‌کند به نسبتی که هزینه کرده است، به پاداشی که استحقاق آن را داشته است، دست نیافته است (پل براس، ۱۹۷۷: ۴۲).
۸۸٪	<p style="text-align: center;">تعریف عملیاتی</p> این مفهوم با ۶ گویه مورد سنجش قرار گرفت، گویه‌های مطرح شده در این رابطه عبارتند از: ۱- امکانات آموزشی و پرورشی شهر شما نسبت به سایر شهرها در چه حدی است؟ ۲- در شهر شما، امکانات بهداشتی درمانی (بیمارستان و متخصصین و...) نسبت به سایر شهرها در چه حدی قرار دارد؟ ۳- تا چه حد امکانات اقتصادی در شهر شما به‌طور عادلانه نسبت به شهرهای دیگر توزیع شده است؟ ۴- تا چه حد امکانات تفریحی، ورزشی در شهر شما به‌طور عادلانه نسبت به شهرهای دیگر توزیع شده است؟ ۵- تا چه حد امکانات اشتغال در شهر محل سکونت شما برای اشتغال‌زایی به‌طور عادلانه نسبت به شهرهای دیگر وجود دارد؟ ۶- تا چه میزان شهر شما از راه‌های ارتباطی بهتری برای آمد و شد نسبت به سایر مناطق برخوردار است؟

۷۸٪	<p>تعریف نظری</p> <p>رفتارهای افتراقی با دیگران به دلیل قومیت آنها و به‌طور خاص انکارکردن شانس تحصیلات، درآمد، قدرت، منزلت و... تعریف می‌شود (چلبی، ۱۳۷۵: ۵۵).</p>	احساس تبعیض
	<p>تعریف عملیاتی</p> <p>این مفهوم نیز با ۶ گویه مورد بررسی قرار گرفت: ۱- در مقایسه با سایر فرهنگ‌های محلی ایرانی به فرهنگ و زبان شما تا چه اندازه توجه می‌شود؟ ۲) دولت به مناطق ... نشین تا چه حد توجه می‌کند؟ ۳) تا چه اندازه در مناطق ... نشین سرمایه‌گذاری صورت گرفته است؟ ۴) تا چه اندازه در مناطق ... نشین عمران و آبادانی صورت گرفته است؟ ۵) تا چه حد در مناطق ... نشین از نظر اقتصادی کار صورت گرفته است؟ ۶) تا چه حد به قومیت شما اجازه ورود به پست‌های کلیدی داده می‌شود؟</p>	
۶۹٪	<p>تعریف نظری</p> <p>مسأله‌ی مشروعیت عبارت از این است که چه اشخاصی حق دارند به‌عنوان نمایندگان قدرت سیاسی عمل کنند، چه چیزی حکومت یا اعمال قدرت یک حکومت را مشروع می‌کند و یا برحق می‌سازد و چه چیزی مردم را به مشروعیت یک حکومت معتقد می‌سازد، چه چیزی تعیین‌کننده‌ی قدرت مشروع یا جانشینی مشروع و برحق است (آقابخشی، ۱۳۷۶: ۲۳۳).</p>	مشروعیت نظام سیاسی
	<p>تعریف عملیاتی</p> <p>این متغیر با ۶ سوال مورد آزمون قرار گرفت که به‌صورت زیر مطرح می‌شود: ۱- من به آنچه که در تلویزیون و رادیو پیرامون مسایل سیاسی مطرح می‌شود، اعتماد دارم. ۲- در راهپیمایی‌هایی که حکومت صورت می‌دهد فعالانه شرکت می‌کنم. ۳) دولتمردان ما بیش از آن‌که عمل کنند، حرف می‌زنند. ۴- دولتمردان ما همواره با مردم روراست و صادقانه برخورد می‌کنند. ۵- در انتخابات بعدی که پیش‌رو است مثل انتخابات مجلس شورای اسلامی و شورای شهر و ریاست جمهوری شرکت می‌کنم.</p>	

هم‌چنین اعتبار پرسشنامه نیز از طریق نظرخواهی از اهل فن و صاحب‌نظران این حوزه در دو بخش نظری و روشی علوم اجتماعی (اعتبار صوری) تعیین شده است.

جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق را همه‌ی ساکنان ۱۵ ساله و بالاتر ساکن استان‌های کشور تشکیل می‌دهد که البته به‌صورت تصادفی درب منزل انتخاب گردیدند.

شیوه نمونه‌گیری

در این تحقیق ابتدا به صورت تصادفی از بین استان‌های موجود، ۷ استان تهران، خراسان شمالی، خراسان جنوبی، کردستان، گلستان، خوزستان و بوشهر انتخاب شد. شیوه‌ی نمونه‌گیری این پژوهش در مرکز استان‌ها مزبور از نوع نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای است. به این شکل که ابتدا شهر به چند قسمت تقسیم شده و از هر قسمت، یک بلوک تعیین می‌شود. از هر بلوک تعدادی خانه به‌طور احتمالی مورد انتخاب قرار می‌گیرد و در مرحله آخر، نمونه‌ها در منزل انتخاب شدند.

حجم نمونه

در این تحقیق با توجه به زمان و بودجه در دسترس حجم نمونه‌های مراکز ۷ استان به شرح زیر انتخاب شده است. تهران (تهران بزرگ: ۸۰۰ نفر)، کردستان (سنندج: ۲۰۰ نفر)، خراسان شمالی (بجنورد: ۲۰۰ نفر)، گلستان (گرگان: ۲۰۰ نفر)، خراسان جنوبی (بیرجند: ۲۰۰ نفر)، خوزستان (اهواز: ۲۰۰ نفر)، بوشهر (بوشهر: ۲۰۰ نفر).

ابزار گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات

ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق با توجه به ماهیت آن، پرسشنامه است. پس از این‌که پرسشنامه‌ها جمع‌آوری شد، داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. و از آزمون‌های مختلف شد.

فرضیات تحقیق

- ۱- به نظر می‌رسد میان اعتماد مدنی و احساس غرور ملی رابطه‌ی معناداری وجود داشته باشد.
- ۲- به نظر می‌رسد میان احساس محرومیت و احساس غرور ملی افراد رابطه‌ی معناداری وجود داشته باشد.
- ۳- به نظر می‌رسد میان مشروعیت نظام سیاسی و احساس غرور ملی رابطه‌ی معناداری وجود داشته باشد.
- ۴- به نظر می‌رسد میان احساس تبعیض و احساس غرور ملی رابطه‌ی معناداری وجود داشته باشد.

نتایج توصیفی

نتایج حاکی از آن است که اکثریت پاسخگویان در گروه سنی ۱۵-۳۴ سال واقع شده و اغلب شغل آزاد دارند و یا خانه‌دار و دانشجو هستند. سطح تحصیلات اکثریت پاسخگویان دیپلم و بالاتر بوده و غالب آنها شیعه هستند. اغلب پاسخگویان نیز مجرد بوده‌اند. حدود نیمی از پاسخگویان فاقد درآمد بوده و شغل پدر آنها غالباً آزاد، بازنشسته و کارمند ساده بوده است. هم‌چنین سطح تحصیلات پدری پاسخگویان اکثراً دیپلم و پایین‌تر بوده و درآمد آنان نیز عموماً کمتر از ۷۵۰ هزار تومان در ماه است. ضمن آن‌که اکثریت پاسخگویان احساس مثبتی در نتیجه هویت ملی‌شان داشته و به عبارتی غرور ملی در آنان در حد زیاد بوده است. در عین حال میزان اعتماد مدنی پاسخگویان در حوزه اقتصادی کم، در حوزه اجتماعی متوسط به پایین و در حوزه سیاسی نیز متوسط بوده است. شایان ذکر است که میزان احساس محرومیت و تبعیض در شرکت‌کنندگان در این پژوهش در حد متوسط بوده و اکثراً بر این نظر بوده‌اند که مشروعیت نظام سیاسی ایران عادلانه و معتبر است.

- آزمون فرضیات

- فرضیه اول: به نظر می‌رسد میان اعتماد مدنی افراد و احساس غرور ملی رابطه معناداری وجود داشته باشد.

جدول شماره ۲: ارتباط بین اعتماد مدنی و احساس غرور ملی

غرور ملی		خیلی زیاد		زیاد		کم		خیلی کم		جمع	
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
خیلی زیاد	۱۱	۱۰۰	۱۱	---	---	---	---	---	---	۱۰۰	
زیاد	۱۲۷	۶۶/۱	۱۲۷	۵۷	۲۹/۷	۸	۴/۲	---	---	۱۰۰	
تا حدودی	۲۵۲	۳۱/۹	۲۵۲	۳۵۱	۴۴/۴	۱۸۷	۲۳/۷	---	---	۱۰۰	
کم	۷۷	۱۱/۹	۷۷	۱۹۷	۳۰/۴	۳۴۳	۵۲/۹	۳۲	۴/۹	۱۰۰	
خیلی کم	۵	۱/۴	۵	۱۷	۴/۸	۲۱۴	۵۹/۹	۱۲۱	۳۳/۹	۱۰۰	
جمع	۴۷۲	۲۳/۶	۴۷۲	۶۲۲	۳۱/۱	۷۵۲	۳۷/۶	۱۵۳	۷/۷	۱۰۰	
Gamma = 0/754						Sig = 0/000					
Spearman's = 0/620						Sig = 0/000					

جهت بررسی رابطه از آزمون‌های گاما و اسپیرمن استفاده شده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود میزان آزمون محاسبه شده با لحاظ میزان ضریب همبستگی حاصله کمتر از ۰/۰۵ بوده و بیانگر وجود رابطه بین دو متغیر و به بیان دیگر رد فرضیه H_0 و پذیرفتن فرضیه H_1 (فرضیه محقق) است. این مسأله بدین معنی است که بین اعتماد مدنی افراد و احساس غرور ملی رابطه معناداری وجود دارد. به عبارتی با کاهش اعتماد مدنی پاسخگویان در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، غرور ملی نیز کاهش می‌یابد.

- **فرضیه دوم:** به نظر می‌رسد میان احساس محرومیت افراد و احساس غرور ملی رابطه معناداری وجود داشته باشد.

جدول شماره ۳: ارتباط بین احساس محرومیت و احساس غرور ملی

احساس محرومیت	غرور ملی		خیلی زیاد		زیاد		کم		خیلی کم		جمع
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
خیلی کم	۵۲	۴۹/۵	۲۵	۲۳/۸	۲۷	۲۵/۷	۱	۱	۱	۱۰۵	۱۰۰
کم	۱۵۱	۳۶	۱۴۲	۳۳/۹	۱۱۸	۲۸/۲	۸	۱/۹	۴۱۹	۱۰۰	
تا حدودی	۲۲۵	۲۳/۴	۳۳۲	۳۴/۵	۳۶۵	۳۸	۳۹	۴/۱	۹۶۱	۱۰۰	
زیاد	۴۰	۱۰/۴	۹۵	۲۴/۸	۱۹۱	۴۹/۹	۵۷	۱۴/۹	۳۸۳	۱۰۰	
خیلی زیاد	۳	۲/۵	۲۳	۱۹	۴۹	۴۰/۵	۴۶	۳۸	۱۲۱	۱۰۰	
جمع	۴۷۱	۲۳/۷	۶۱۷	۳۱	۷۵۰	۳۷/۷	۱۵۱	۷/۶	۱۹۸۹	۱۰۰	
Gamma = 0/432						Sig = 0/000					
Spearman's = 0/347						Sig = 0/000					

جهت بررسی رابطه از آزمون‌های گاما و اسپیرمن استفاده شده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود میزان آزمون محاسبه شده با لحاظ میزان ضریب همبستگی حاصله کمتر از ۰/۰۵ بوده و بیانگر وجود رابطه بین دو متغیر و به بیان دیگر رد فرضیه H_0 و پذیرفتن فرضیه H_1 (فرضیه محقق) است. به عبارت دیگر بین احساس محرومیت و احساس غرور ملی افراد رابطه معنادار است. این مسأله بدین معنی است که با افزایش احساس محرومیت، از غرور ملی افراد کاسته می‌شود.

- **فرضیه سوم:** به نظر می‌رسد میان مشروعیت نظام سیاسی و احساس غرور ملی رابطه معناداری وجود داشته باشد.

جدول شماره ۴: ارتباط بین مشروعیت نظام سیاسی و احساس غرور ملی

جمع		خیلی کم		کم		زیاد		خیلی زیاد		غرور ملی	مشروعیت نظام سیاسی
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۱۰۰	۲۴۷	--	--	۸/۹	۲۲	۲۷/۱	۶۷	۶۴	۱۵۸		خیلی زیاد
۱۰۰	۹۲۴	۰/۲	۲	۲۴/۸	۲۲۹	۴۵/۷	۴۲۲	۲۹/۳	۲۷۱		زیاد
۱۰۰	۶۹۵	۱۹/۶	۱۳۶	۶۰/۷	۴۲۲	۱۵/۳	۱۰۶	۴/۵	۳۱		کم
۱۰۰	۵۲	۱۹/۲	۱۰	۷۳/۱	۳۸	۳/۸	۲	۳/۸	۲		خیلی کم
۱۰۰	۱۹۱۸	۷/۷	۱۴۸	۳۷/۱	۷۱۱	۳۱/۱	۵۹۷	۲۴/۱	۴۶۲		جمع
Gamma = 0/783						Sig = 0/000					
Spearman's = 0/617						Sig = 0/000					

جهت بررسی رابطه از آزمون‌های گاما و اسپیرمن استفاده شده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود میزان آزمون محاسبه شده با لحاظ میزان ضریب همبستگی حاصله کمتر از ۰/۰۵ بوده و بیانگر وجود رابطه بین دو متغیر و به بیان دیگر رد فرضیه H_0 و پذیرفتن فرضیه H_1 (فرضیه محقق) است. به عبارت دیگر بین مشروعیت نظام سیاسی و احساس غرور ملی افراد رابطه معناداری وجود دارد؛ بدین صورت که با افزایش مشروعیت نظام سیاسی، احساس غرور ملی افراد نیز افزایش می‌یابد.

- فرضیه چهارم: به نظر می‌رسد میان احساس تبعیض افراد و احساس غرور ملی رابطه معناداری وجود داشته باشد.

جدول شماره ۵: ارتباط بین احساس تبعیض و احساس غرور ملی

جمع		خیلی کم		کم		زیاد		خیلی زیاد		غرور ملی	احساس تبعیض
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۱۰۰	۵۶	۵/۴	۳	۱۰/۷	۶	۲۵	۱۴	۵۸/۹	۳۳		خیلی کم
۱۰۰	۴۶۳	۲/۲	۱۰	۲۹/۲	۱۳۵	۳۴/۶	۱۶۰	۳۴/۱	۱۵۸		کم
۱۰۰	۸۶۵	۴	۳۵	۴۰/۱	۳۴۸	۳۴/۸	۳۰۱	۲۱	۱۸۲		تاحدودی
۱۰۰	۴۵۰	۱۴	۶۳	۴۳/۱	۱۹۴	۲۴/۴	۱۱۰	۱۸/۴	۸۳		زیاد
۱۰۰	۱۵۴	۲۵/۳	۳۹	۴۴/۲	۶۸	۲۰/۸	۳۲	۹/۷	۱۵		خیلی زیاد
۱۰۰	۱۹۸۸	۷/۵	۱۵۰	۳۷/۷	۷۵۰	۳۱	۶۱۷	۲۳/۷	۴۷۱		جمع
Gamma = 0/342						Sig = 0/000					
Spearman's = 0/278						Sig = 0/000					

جهت بررسی رابطه از آزمون‌های گاما و اسپیرمن استفاده شده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود میزان آزمون محاسبه شده با لحاظ میزان ضریب همبستگی حاصله کمتر از ۰/۰۵ بوده و بیانگر وجود رابطه بین دو متغیر و به بیان دیگر رد فرضیه H_0 و پذیرفتن فرضیه H_1 (فرضیه محقق) است. به عبارت دیگر بین احساس تبعیض و احساس غرور ملی افراد رابطه معنادار است. این مسأله بدین معنی است که با کاهش احساس تبعیض، بر غرور ملی افراد افزوده می‌شود.

تحلیل رگرسیون چند متغیره

در تحلیل چند متغیره، با استفاده از رگرسیون، تأثیر متغیرهای مستقل بر وابسته به‌طور هم‌زمان بررسی می‌شود.

جهت انجام این تحلیلی آماری، از روش Enter، استفاده شده است. در روش گام به گام، متغیرهای مستقل را براساس کمترین میزان خطای برآورد وارد معادله می‌کند تا به خطای ۰/۰۵ برسد، آنگاه بقیه‌ی متغیرها را خارج می‌کند.

جدول شماره ۶: داده‌های تحلیل رگرسیون چند متغیره

R^2	R	معناداری	مقدار t	ضرایب استاندارد	ضرایب غیراستاندارد		
					خطای استاندارد	مقدار B	
--	--	۰/۰۰۰	-۶/۴۳۴		۰/۰۷۰	-۰/۴۵۳	عدد ثابت
۰/۳۹۰	۰/۶۲۵	۰/۰۰۰	۱۷/۷۴۸	۰/۳۸۳	۰/۰۲۲	۰/۳۸۴	اعتماد مدنی
۰/۱۳	۰/۳۶۰	۰/۰۰۰	۴/۵۴۰	۰/۰۹۱	۰/۲۰	۰/۰۹۰	احساس محرومیت
۰/۰۸۴	۰/۲۹۰	۰/۰۹۷	۱/۶۶	۰/۰۳۳	۰/۰۱۹	۰/۰۳۲	احساس تبعیض
۰/۳۵۶	۰/۵۹۷	۰/۰۰۰	۱۶/۹۶۹	۰/۳۴۳	۰/۰۲۶	۰/۴۳۷	مشروعیت نظام سیاسی

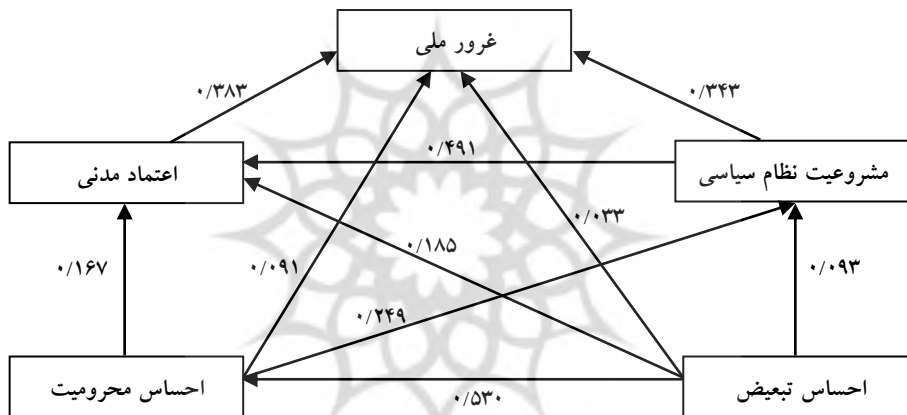
در مدل بالا، متغیرهای تحقیق که شامل اعتماد مدنی، احساس محرومیت، احساس تبعیض و مشروعیت نظامی سیاسی است، هم‌زمان وارد تحلیل شدند. در این مدل، R به ۰/۷۰۱ و R^2 به ۰/۴۹۱ رسید؛ یعنی حدود (۵۰ درصد) از متغیر وابسته (احساس غرور ملی) را تبیین می‌کند. به عبارت دیگر براساس تحلیل حاصله می‌توان چنین بیان کرد: مجموعه عوامل مورد بررسی در این پژوهش، توانسته است به ۵۰ درصد از عوامل مؤثر بر احساس غرور ملی دست یابد.

تحلیل مسیر روابط متغیرها (ضرایب رگرسیونی متغیرهای تحلیل مسیر)

روش تحلیل مسیر، تعمیمی از رگرسیون معمولی است که قادر است علاوه بر بیان آثار مستقیم، آثار غیرمستقیم و اثر کل هر یک از متغیرهای مستقل را برای متغیرهای وابسته نشان دهد و با بیان منطقی، روابط و همبستگی مشاهده شده بین آنها را تفسیر کند. در واقع به دلیل دخالت عوامل متعدد (متغیر مستقل) بر متغیر وابسته y (غرور ملی) و برای سنجش تأثیرات جمعی و همزمان این متغیرها از تکنیک آماری رگرسیون چند متغیره استفاده شده و با روش تحلیل مسیر آثار مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای مستقل بر وابسته به صورت نمودار ترسیم شد.

نمودار شماره ۱: دیاگرام تحلیل مسیر متغیرها

دیاگرام تحلیل مسیر ارائه شده بیانگر آن است که اعتماد مدنی با $0/383$ همبستگی و مشروعیت نظام سیاسی با $0/343$ همبستگی و بی‌واسطه، بالاتر اثرگذاری را بر غرور ملی دارند. همچنین برای درک بهتر همسویی و هم‌تغییری بین متغیرهای مستقل با هم نمودار خطی و راداری همبستگی و اثرگذاری بین آنها ترسیم شد. بیشترین همبستگی مثبت بین متغیرهای احساس تبعیض و احساس محرومیت با $0/530$ همبستگی مثبت به دست آمد. پس از این متغیرهای مشروعیت نظام سیاسی و اعتماد مدنی با $0/491$ همبستگی مثبتی داشتند.

ضمن آن‌که بین متغیرهای احساس محرومیت و مشروعیت نظام سیاسی با $0/249$ همبستگی وجود داشته است. این مسأله بدین معنی است که با افزایش احساس محرومیت، احساس تبعیض نیز افزایش می‌یابد و با افزایش مشروعیت نظام سیاسی،

اعتماد مدنی افراد نیز افزایش می‌یابد. ضمن آن‌که بر اثر افزایش مشروعیت نظام سیاسی و بالا رفتن اعتماد مدنی، غرور ملی افراد نیز تحت تأثیر قرار گرفته و افزایش می‌یابد. این نتایج حاکی از آن است که هر گونه اقدام در جهت افزایش یا کاهش اثرات متغیرهای مستقل بر وابسته (غرور ملی) باید همراه با دگرگونی در متغیرهای چهارگانه باشد.

نتیجه‌گیری

مفهوم غرور ملی همزاد عصر مدرن است، با تقویت غرور ملی در یک جامعه می‌توان بر تفکر افراطی‌گری ملی و برتری نژادی غلبه کرد. هم‌چنین به دلیل تأکید بر همبستگی اجتماعی به اعتماد به نفس و عزت نفس شهروندان جامعه کمک فراوان کرد. اما آنچه که در این مقاله بدان تأکید شد، تعهدات شهروندی، توسعه سیاست‌های باز، مشارکت و اعتماد مدنی و چشم‌گشودن به ضعف‌های داخلی بود. به عبارتی غرور ملی در دنیای جدید فقط به نیروهای نظامی یا افتخارات تاریخی محدود نمی‌شود، بلکه دستاوردهای تکنولوژیک، موفقیت‌های اقتصادی، سیاسی و تأثیرگذاری بر نظام بین‌الملل را نیز شامل می‌شود. نتایج مطالعه نشان داد که غرور ملی با وضعیت اقتصادی و اجتماعی جامعه ارتباط معناداری دارد و نگرش افراد در بسیاری از موارد نشأت گرفته از موفقیت‌های اقتصادی و اجتماعی، کاهش احساس محرومیت، احساس تبعیض و افزایش مشروعیت نظام سیاسی است، به یک معنا افزایش دامنه‌خشنودی، رضایت از زندگی و پیشرفت‌های ملی بر قضاوت‌های افراد از احساس غرور ملی تأثیر به‌سزایی دارد و بدین ترتیب احساس مثبت مردم نسبت به یک کشور و تاریخ آن افزایش پیدا می‌کند. مطالعه‌ی اخیر نشان داد که حس غرور ملی در خلاء و صرفاً براساس امور انتزاعی شکل نمی‌گیرد، بلکه یک ارزیابی مثبت تعمیم‌یافته بر آرمانی ساختن ملت غلبه پیدا می‌کند؛ چرا که آرمانی ساختن یک ملت خالی از رویکرد انتقادی است و حتی به دنبال تحقیر ملل دیگر نیز است؛ اما در غرور ملی رویکرد واقع‌بینانه و انتقادی بر رویکرد محافظه‌کارانه و کورکورانه غلبه دارد. مطالعه حاضر نشان داد که ضعف‌های اقتصادی و اجتماعی را باید جدی گرفت و به دور از رویکرد متعصبانه و در تقویت غرور ملی مثبت کوشش کرد؛ تا از این طریق شهروندان جامعه به مشارکت، همبستگی و از خودگذشتگی ملی نزدیک‌تر شوند.

منابع

- آقابخشی، علی (۱۳۷۶): *فرهنگ علوم سیاسی*، تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی.
- بشیریه، حسین (۱۳۸۰): *موانع توسعه سیاسی در ایران*، تهران: گام نو.
- پاتنام، روبرت (۱۳۷۷): *دموکراسی و سنت‌های مدنی (تجربه ایتالیا و درس‌هایی برای همه کشورهای در حال گذار)*، ترجمه‌ی محمدتقی دلفروز، تهران: نشر روزنامه سلام.
- ثاقب‌فر، مرتضی (۱۳۷۵): علم یونانی، جهل ایرانی، عدل عباسی، *مجله دانشمند*، س ۱، ش ۷، صص ۳۵-۱۲.
- چلبی، مسعود (۱۳۷۵): *هویت‌های قومی و رابطه آن با هویت جامعه‌ای (ملی)*، تهران: وزارت کشور.
- خوش‌فر، غلامرضا (۱۳۸۷): *تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی (مطالعه مورد استان گلستان)*، پایان‌نامه دکتری دانشگاه علامه طباطبایی.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۷): *لغت‌نامه*، مؤسسه نشر دانشگاه تهران.
- فدایی ده چشمه، معصومه؛ عیدی، حسین؛ عباسی (۱۳۹۵): «ارائه مدل غرور ملی با تأکید بر جایگاه ورزش»، *مجله مدیریت ورزشی*، س ۱، خرداد و تیر، ش ۳۱، صص ۲۴۸-۲۳۵.
- قانع‌راد، محمدمبین؛ خوشنام، مؤگان؛ جعفری، قاسم (۱۳۹۴): «غرور ملی، دموکراسی، اهمیت مذهب و افزایش احساس شادکامی یک دیدگاه جهانی»، *مجله مطالعات جامعه‌شناختی*، بهار و تابستان، ش ۴۶، صص ۱۶۴-۱۳۱.
- مجتهدی، حسین و دیگران (۱۳۸۲): بررسی رابطه غرور ملی و اضطراب در بین دانش‌آموزان دبیرستان‌های تهران، *مجله روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه فردوسی مشهد*.
- مصلحی جویباری، میترا؛ شریفی، نسترن (۱۳۹۴): «سهم امیدواری و غرور ملی در تبیین شادکامی»، *مجله پژوهش‌های روان‌شناختی*، بهار و تابستان، دوره ۱۸، ش ۱، صص ۸۸-۷۵.
- مظاهری، محمدعلی؛ میناکاری، محمود؛ صادقی، منصوره‌سادات (۱۳۸۷): «مقایسه غرور ملی در ایرانیان مقیم کانادا، متقاضی مهاجرت به کانادا و ساکن تهران»، *مجله روانشناسی*، تابستان، ش ۴۶، صص ۱۶۹-۱۵۴.
- معین، محمد (۱۳۷۱): *فرهنگ فارسی (شش جلد)*، مؤسسه انتشارات امیرکبیر.
- مک‌گراوان، دیوید (۱۳۸۴): «ظهور و سقوط ناسیونالیسم»، ترجمه‌ی محی‌الدین شریف‌زاده، *فصلنامه زیربار*، س ۹، شماره ۵۷، صص ۲۹۹-۲۵۵.
- هاشمیان، سیدعلی و همکاران (۱۳۹۰): «غرور ملی و عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر آن، مطالعه موردی شهر اصفهان»، *فصلنامه راهبرد اجتماعی و فرهنگی*، س ۱، ش ۱، زمستان، صص ۱۶۹-۱۴۷.
- Brass, Paul. (1977); *Ethnicity and Nationalism, Theory and Comparison*, London, SAGE Publications.
- Cebotari, Victor (2015); The Determinants of National Pride of Ethnic and Immigrant Minorities in Europe, *Nationalism and Ethnic Politics*, Vol 21, 2015-Issues 3.
- Chang, Kisean, Hyun Choe. (2008); South Korean National Pride: Determinants change and suggestions. *Asian perspective*, Vol 32, No 1, PP 99-127.
- Evans, M& Jonathan Kelly.(2002); National Pride in The Developed World: Survey Data from 24 Nations, *International Journal of public Opinion Research*, Vol 14, No 3, PP 303-3.
- Hopkins, Nick (2001); "National Identity: Pride and Prejudice?", *British Journal of Social Psychology*, Vol 40, PP 183-86.
- Mith Tom W & Lars Jarkko (2001); *National Pride in Cross-national Perspective*, GSS Cross-national Report No.19, National Opinion Research Center, University of Chicago, 2001, P 1.
- Moaddel, Mansoor, Tessler, Mark, Ingelhart, Ronald (2008); Foreign Occupation and National Pride: The Case of Iraq, *Public Opinion Quarterly*, Vol 72, Issue 4, 1 January 2008, PP 677-705, <https://doi.org/10.1093/poq/nfn042>.
- Robertson and Chirico (2002); Humanity, Globalization and Worldwide Religious Resurgence.
- Sasaki, Masamich. (2004); "Globalization and National Identity in Japan", *International Journal of Japanese Sociology*, Vol 13, PP 69-87.
- Smith, Tom W. (2006); National Pride in specific Domains NoRc university of Chicago, Gss cross-National, Report No 27.
- Trianda, fylidou. (1998); National Identity and the other.